شهید علامه سید حسن نصرالله رحمه‌الله‌علیه مظهر ولایت و علم

حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمود وزیری، استاد سطح عالی حوزه، امام جمعه و رئیس سابق مرکز اسلامی کلن آلمان

متن سخنرانی حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمود وزیری در محفلی که به‌همت آیت‌الله وافی، نماینده استان یزد در مجلس خبرگان، آیت‌الله ناصری، نماینده ولی‌فقیه در استان و امام‌جمعه شهر یزد و همچنین استاندار یزد، به‌مناسبت بزرگداشت شهید سیدحسن نصرالله رحمه‌الله‌علیه برگزار شد، با حضور جمعی از مقامات، روحانیون، نخبگان و دانشگاهیان استان، در جوار تربت پاک شهید آیت‌الله صدوقی رحمه‌الله‌علیه ایراد گردید.

بسم‌الله الرحمن الرحیم

الحمدلله رب‌العالمین والصلاة والسلام علی سیدنا محمد وآله الطاهرین. این مجلس نورانی که به یاد شهید والامقام سیدحسن نصرالله رحمه‌الله‌علیه برگزار شده، فرصتی است برای تجدید میثاق با آرمان‌های انقلاب اسلامی و مقاومت. خداوند متعال در قرآن کریم، وعده پیروزی برای حزب‌الله را به‌صراحت بیان کرده است؛ چنان‌که می‌فرماید: «وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ» (صافات، آیه ۱۷۳)؛ یعنی «نهایت کار، پیروزی جندالله است.» این وعده الهی، نوید پیروزی نهایی حق بر باطل را به ما می‌دهد.

• جبهه مقاومت در سوگ سیدحسن نصرالله

برادران و خواهران گرامی، با کمال تأسف و اندوه، خبر شهادت سیدحسن نصرالله، رهبر مقاومت اسلامی، در پی حمله موشکی رژیم صهیونیستی به جنوب بیروت در روز جمعه، ۶ مهر سال ۱۴۰۳، به گوش رسید. این حادثه تلخ، ضایعه‌ای بزرگ برای جهان اسلام و جبهه مقاومت است.

با این‌حال، امیدواریم با توسل به خداوند متعال، این مصیبت بزرگ به فرصتی برای تقویت وحدت و همبستگی جبهه مقاومت تبدیل شود. خداوند متعال در قرآن کریم، وعده پیروزی نهایی برای حزب‌الله را داده است. این وعده الهی، نویدبخش آینده‌ای روشن برای همه آزادگان جهان است. بیایید با همدلی و همبستگی، راه شهدا را ادامه دهیم و به آرمان‌های بلند آنها جامه عمل بپوشانیم.

• جایگاه بی‌نظیر شهید نصرالله در جهان اسلام

علامه شهید نصرالله، یکی از معدود رهبران سیاسی دنیا بود که میان بزرگان جهان عرب و فرهیختگان جهان اسلام، به‌ویژه مراجع عظام تقلید، بر سر او اتفاق‌نظر وجود داشت. رهبر معظم انقلاب از او به‌عنوان «رهبری کم‌نظیر» تعبیر کردند و آیت‌الله‌العظمی سیستانی او را «رهبری نمونه» نامیدند. این وحدت افق و اشتراک نظریه در بین شخصیت‌های برجسته اسلامی، شهید نصرالله را به رهبری کاریزماتیک و استثنایی تبدیل کرد که قرن‌ها باید بگذرد تا دوباره چنین شخصیتی پا به عرصه وجود بگذارد.

• عشق به علم و تحصیل در حوزه‌های علمیه

علامه شهید نصرالله، شخصیتی بود که در عنفوان جوانی عاشق و شیفته علم و درس خواندن در حوزه‌های علمیه شد. او در سال ۱۳۳۹ شمسی در بیروت به دنیا آمد و در همان اوایل ۱۶ سالگی تصمیم به هجرت به نجف اشرف گرفت. او که بسیار تحت‌تأثیر اندیشه امام موسی صدر بود، به قشر روحانیت علاقه‌مند شد و برای همین تصمیم گرفت که همانند ایشان به دروس طلبگی مشغول شود و در آینده، با حضور در جایگاه روحانیت و راهنمایی اخلاقی مردم، آنها را با دین خدا آشنا کند. او وارد حوزه علمیه «امام علی علیه‌السلام» در شهر بعلبک شد و مقدمات علوم دینی را نزد اساتید آن حوزه فراگرفت. مؤسس این حوزه امام موسی صدر بود که آن وقت به مدیریت شهید سیدعباس موسوی اداره می‌شد. در مدت حضور در جنوب لبنان، با «سیدمحمد غروی» امام‌جمعه شهر شیعه‌نشین صور آشنا شد. وی سیدحسن را به تحصیل در حوزه علمیه نجف تشویق کرد و سرانجام سید عازم حوزه علمیه نجف شد.

• آشنایی با شهید سید محمدباقر صدر رحمه‌الله‌علیه

در نجف، با علامه بزرگ و شخصیت مجاهد زمان خود، آیت‌الله شهید سید محمدباقر صدر آشنا شد. او در نمازهای شهید صدر شرکت می‌کرد و گاهی نیز در مباحثات علمی ایشان حاضر می‌شد. به‌مرور زمان و باهوش و ذکاوتی که داشت، اندوخته علمی خود را تقویت و بیشتر کرد.

سیدحسن در این خصوص می‌گوید: «من در شانزدهم یا هفدهم دسامبر سال ۱۹۷۶ با سیدعباس موسوی آشنا شدم. وقتی به نجف رسیدم، ۱۶ساله بودم و نخستین‌بار بود که به خارج از لبنان سفر می‌کردم. بعد از اینکه به منزل آقای سیدعباس موسوی رفتیم، با آیت‌الله سید محمدباقر صدر ملاقات کردم. آقای محمدباقر صدر، یک سری سؤالات در مورد لبنان و تحصیلم از من پرسید و از آقای سیدعباس موسوی خواست که همه امور مسکن، زندگی و تحصیل من را تنظیم کند و مبلغی نیز به من داد. سیدعباس موسوی بسیار باهوش، حاضر و در کار و تحصیل جدی بود. تقدیر ما این بود که در منزل شهید محمدباقر صدر و هنگامی که ایشان طلاب را به حضور خود نمی‌پذیرفتند، نزد ایشان رفتیم. این نشان‌دهنده جایگاه سیدعباس موسوی نزد سید محمدباقر صدر بود.

لحظاتی بعد به دفتر ایشان که دفتری ساده و متواضعانه بود، رفتیم و این اولین‌بار بود که ایشان را می‌دیدم. سلام کردیم و نشستیم. من واقعاً دستپاچه شده بودم؛ اما ایشان خیلی متواضع و با لبخند با ما برخورد کرد و به‌همین علت لحظاتی بعد فضا برای من عادی شد. ایشان درباره امام موسی صدر از من سؤال کرد و قرار بود، این جلسه پنج دقیقه بیشتر طول نکشد؛ اما نیم‌ساعت با هم صحبت کردیم. ایشان به سیدعباس نگاه کرد و گفت: شما از طرف من وکیل هستید. کارهای تحصیلی ایشان را مرتب کنید. سید محمدباقر صدر رحمه‌الله‌علیه یک فقیه و اندیشمند و بزرگ‌ترین مدرس حوزه بود، ایشان از من پرسید که پول همراه دارم یا نه و من خجالت نکشیدم و گفتم که پولم تمام شده است. ایشان پولی به سیدعباس داد و گفت: این، پول عمامه و عبا و هزینه‌های تحصیلی ایشان است.»

بازگشت به وطن و تأسیس حوزه علمیه

علمای وقت لبنان، وقتی به هوش، ذکاوت و همت بلند او پی بردند، از نصرالله دعوت کردند که به بیروت، یعنی وطن اصلی و محل ولادتش بازگردد. این بازگشت همزمان شد، با آخرین سال‌های زندگی امام موسی صدر.

سیدحسن نصرالله رحمه‌الله‌علیه پس از بازگشت به لبنان، قبل از هر چیز علاقه داشت، تحصیلات حوزوی خود را ادامه دهد. مدتی نگذشته بود که سیدعباس موسوی، با همکاری تعدادی از علمای دینی لبنان، حوزه علمیه امام منتظر عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف را در شهر بعلبک تأسیس نمود. این حوزه از جمله مراکز نمونه به‌شمار می‌رفت و نقش بسیار مؤثر تبلیغی در منطقه بقاع و سایر مناطق همچون بیروت و جنوب لبنان داشت. سیدحسن نصرالله در این حوزه هم، در سطوح بالاتر درس می‌خواند و هم به طلاب جدید درس می‌داد.

• انقلاب اسلامی ایران؛ الهام‌بخش مقاومت سید حسن نصرالله

شهید سیدحسن نصرالله، رهبر فقید مقاومت اسلامی، بارها تأکید کرده بود که انقلاب اسلامی ایران، تأثیر عمیقی بر اندیشه و عمل وی گذاشته است. ایشان در سال‌های قبل از پیروزی انقلاب، تحت تأثیر اندیشه‌های شهید سید محمدباقر صدر و امام موسی صدر قرار داشت؛ اما با پیروزی انقلاب اسلامی، شخصیت‌های برجسته‌ای همچون امام خمینی قدس‌سره و مقام معظم رهبری، الگوهای بی‌بدیل او شدند.

انقلاب اسلامی ایران با آرمان‌های بلند و مبارزات خستگی‌ناپذیر خود، الهام‌بخش نسل‌های جوان در سراسر جهان، از جمله شهید نصرالله بود. ایشان در بسیاری از سخنرانی‌های خود، به تأثیر انقلاب اسلامی بر شکل‌گیری تفکر مقاومت و مبارزه با استکبار اشاره کرده است.

• الگوهای ماندگار؛ تأثیر شخصیت‌های بزرگ بر شهید نصرالله رحمه‌الله‌علیه

شهید نصرالله بارها تأکید کرده بود که از چهار شخصیت بزرگ، آموزه‌های ارزشمندی آموخته است که تا ابد به آنها پای‌بند می‌ماند. این چهار شخصیت، الگوهای بی‌بدیل او در مسیر مبارزه بودند.

شهید سیدحسن نصرالله، خود را از پیروان امام موسی صدر و هم‌زمان تحت‌تأثیر شخصیت‌هایی چون امام خمینی قدس‌سره و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای می‌دانست و در این خصوص می‌گفت:

«باید اعتراف کنم که بسیار تحت تأثیر امام موسی صدر هستم؛ البته اگر بخواهم دقیق‌تر بگویم، باید بگویم که من تحت‌تأثیر چهار شخصیت بزرگ هستم: حضرت امام خمینی قدس‌سره، امام موسی صدر، رهبر معظم انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای و شهید بزرگوار سید محمدباقر صدر. نه‌تنها من بلکه همه جوانان مجاهد و انقلابی لبنان تحت‌تأثیر این چهار شخصیت عظیم و بزرگوار هستند... من می‌توانم ادعا کنم که با تفکر و نوع نگاه حضرت امام خمینی قدس‌سره و حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به موضوعات مختلف به‌طور کامل آشنایی دارم و از طرف دیگر یک کار مطالعاتی گسترده روی اندیشه‌ها و آثار امام موسی صدر انجام داده‌ام. به اعتقاد من هیچ تفاوت و اختلاف اساسی، میان تفکر و آرای امام خمینی قدس‌سره و امام موسی صدر وجود ندارد.»

شیفتگی شهید نصرالله به امام خمینی قدس‌سره به‌حدی بود که بارها این جمله را تکرار می‌کرد: «من به دیدار امام رفتم و پس از آن، خودم را گم کردم؛ اما دوباره خودم را یافتم.»

تأثیر عمیق امام خمینی قدس‌سره بر شهید نصرالله به‌قدری بود که او می‌گفت: «الامام وما أدراک ما الامام!»؛ یعنی امام و تو چه می‌دانی از امام!» این جمله نشان‌دهنده عمق تأثیر معنوی امام خمینی قدس‌سره بر شهید نصرالله و همچنین دبیرکل شهید پیشین حزب‌الله، سیدعباس موسوی بود.

• پیوند عمیق شهید نصرالله با رهبر معظم انقلاب

شهید نصرالله در طول حیات پربرکت خود، دیدارهای متعددی با رهبر معظم انقلاب داشت. این دیدارها، علاوه بر تقویت روابط دوجانبه، بر عمق ایمان و بصیرت شهید نصرالله افزود و پیوندی عمیق میان ایشان و رهبر معظم انقلاب ایجاد کرد.

شهید نصرالله در توصیف این دیدارها، به سه ویژگی بارز رهبر معظم انقلاب اشاره می‌کرد که او را شیفته خود، ساخته بود:

۱. تسلط بر زبان عربی: رهبر معظم انقلاب با تسلط کامل بر زبان عربی، به‌خوبی از اوضاع لبنان آگاه بودند و بادقت به جزئیات آن می‌پرداختند. این امر نشان از درایت و بصیرت رهبر معظم انقلاب در مسائل منطقه‌ای داشت و برای شهید نصرالله بسیار ارزشمند بود.

۲. اخلاق کریمانه و تواضع: تواضع و فروتنی رهبر معظم انقلاب، شهید نصرالله را تحت‌تأثیر قرار داده بود. این ویژگی‌های اخلاقی، پیوندی عمیق میان این دو شخصیت بزرگ ایجاد کرده بود.

رهبر معظم انقلاب همواره بر اهمیت نقش جوانان در آینده انقلاب اسلامی تأکید داشته‌اند. این توجه ویژه به جوانان، برای شهید نصرالله که خود نیز در تربیت جوانان نقش به‌سزایی داشت، بسیار الهام‌بخش بود.

شهید نصرالله نیز به‌نوبه خود، در تربیت جوانان و نوجوانان بسیار کوشا بود. او با مأموریت دادن به علمای برجسته لبنان، به تحقیق درباره معارف مهدوی و علائم ظهور پرداخت و نتایج این تحقیقات را در اختیار جوانان قرارداد. این اقدام، نشان از درایت و آینده‌نگری شهید نصرالله داشت.

شهید نصرالله همواره به نیروهای آموزش‌دیده خود اعتماد کامل داشت و بر این باور بود که با اتکا به این نیروها، می‌توان بر هر دشمنی غلبه کرد. این اعتماد به نفس و روحیه جهادی، نتیجه مستقیم تأثیرگذاری رهبر معظم انقلاب بر ایشان بود.

• عمق ولایت‌مداری و تأکید بر جایگاه رهبری

شهید نصرالله در یکی از گفت‌وگوهای صریح و تأثیرگذار خود با روحانیون ایرانی، به موضوع اهمیت استفاده از عنوان «امام» برای رهبر معظم انقلاب اسلامی تأکید ویژه‌ای داشت. وی با ابراز تأسف از اینکه برخی افراد از این عنوان برای ایشان استفاده نمی‌کنند، با صراحت بیان کرد: «لقد أخطأتم والله». این جمله نشان‌دهنده عمق اعتقاد و احترام وی به مقام رهبری و نقش کلیدی آن در جامعه اسلامی بود.

شهید نصرالله به‌طور قاطع اعتقاد داشت که ولایت امر مسلمین با رهبر معظم انقلاب اسلامی است و ایشان را به‌عنوان امام خود می‌شناخت. این باور عمیق وی نه‌تنها بر اساس محبت و ارادت شخصی، بلکه از روی درک عمیق از نیازهای جامعه اسلامی و چالش‌های پیش‌رو شکل گرفته بود. او با این اعتقاد راسخ، نقش مهمی در تبیین و تشریح جایگاه والای رهبری برای مردم و علما ایفا کرد و به‌ویژه تلاش کرد تا جوانان را نسبت به این موضوع آگاه کند.

همچنین، شهید نصرالله با تأکید بر آموزه‌های ارزشمند امام موسی صدر، به‌ویژه در خصوص ماهیت پلید رژیم صهیونیستی، جوانان را به مبارزه با استکبار جهانی و دفاع از آرمان‌های اسلامی ترغیب می‌کرد. او اسرائیل را همچون امام موسی صدر، «شرّ مطلق» می‌دانست و بر ضرورت مبارزه بی‌امان و خستگی‌ناپذیر با این رژیم تأکید داشت. نصرالله به‌عنوان یک رهبر الهام‌بخش، همواره جوانان را تشویق می‌کرد تا با ایمان و اراده‌ای قوی در این مسیر گام بردارند و برای تحقق آرمان‌های اسلامی خود تلاش کنند.

• پایداری بر اصول و مدیریت روابط پیچیده

شهید نصرالله، با تسلط عمیق بر آموزه‌های اسلامی و سیاسی، همواره در مواجهه با فشارهای خارجی و پیچیدگی‌های منطقه‌ای، بر اصول خود پای‌بند ماند. او به‌خوبی می‌دانست که ایستادگی در برابر چالش‌ها نه‌تنها به‌معنای مقاومت در برابر دشمنان؛ بلکه به‌معنای حفظ هویت اسلامی و ملی است.

در یکی از مقاطع حساس تاریخی، زمانی که آمریکایی‌ها با وعده قدرت مطلق در لبنان از سیدحسن نصرالله خواستند، در برابر اسرائیل سکوت کند، او با یک پاسخ قاطع و یک‌کلمه‌ای «کلّا»، اراده راسخ و پای‌بندی خود به اصول مقاومت را نشان داد. این پاسخ، یادآور ایستادگی پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله در برابر تمام وسوسه‌های دنیوی است و بیانگر این حقیقت است که نصرالله هرگز به خواسته‌های دشمنان تن نخواهد داد.

با این حال، شهید نصرالله ضمن حفظ اصول خود، به روابط پیچیده با جهان عرب نیز توجه داشت. او به‌خوبی درک می‌کرد که در دنیای کنونی، دیپلماسی و ارتباطات با دیگر کشورها می‌تواند به تقویت مواضع مقاومت کمک کند. به‌عنوان مثال، پس از پیروزی مقاومت در جنوب لبنان، امیرعبدالله، ولی‌عهد وقت عربستان سعودی، پیام تبریکی ارسال کرد که این پیام با پاسخ مناسب و دیپلماتیک شهید نصرالله همراه شد. این تعاملات نه‌تنها به تثبیت مواضع لبنان کمک کرد؛ بلکه نشان‌دهنده توانایی نصرالله در مدیریت روابط پیچیده و حفظ منافع ملی در سطح منطقه‌ای بود.

این رویکرد شهید نصرالله، به‌خوبی نشان‌دهنده این است که او توانست، با مهارت و درایت، اصول خود را در بستر روابط بین‌المللی و منطقه‌ای حفظ کند و در عین حال، به‌دنبال گسترش تأثیر خود در جهان عرب باشد. این توازن بین پایداری بر اصول و مدیریت روابط پیچیده، از ویژگی‌های بارز رهبری او محسوب می‌شود و الگویی برای رهبران آینده به‌شمار می‌آید.

رهبری مدبرانه شهید نصرالله در وحدت اسلامی و روابط منطقه‌ای

شهید نصرالله با درایت و تدبیر مثال‌زدنی، توانست روابط پیچیده منطقه‌ای را مدیریت کرده و به وحدت و همدلی میان مسلمانان کمک کند. روابط ایشان با برخی از رهبران کشورهای عربی، به‌ویژه عربستان سعودی، به نقطه‌ای از صمیمیت رسید که امیرعبدالله، ولی‌عهد وقت عربستان، از ایشان برای شرکت در مراسم حج دعوت کرد و به‌مدت بیش از ده‌سال، نمایندگان حزب‌الله را در عربستان میزبانی نمود. این ملاقات‌ها، نشان از اهمیت و عمق روابط میان شهید نصرالله و برخی از رهبران عرب داشت.

شهید نصرالله در کنار توانمندی‌های نظامی و سیاسی، در حوزه مدیریت و سازماندهی نیز بسیار موفق بود. ایشان با تقسیم کار هوشمندانه و ایجاد وحدت میان شیعه و سنی، به تقویت محور مقاومت کمک شایانی کرد. ایجاد اتحادیه علمای مقاومت اسلامی، با هدف وحدت امت اسلامی و مقابله با استکبار جهانی، یکی از اقدامات مهم شهید نصرالله در این زمینه بود.

• ساختار قوی و رهبری مدبرانه؛ نگاهی به سازماندهی حزب‌الله در دوران شهید نصرالله

در دوران دبیرکلی شهید نصرالله، حزب‌الله لبنان شاهد تحولات ساختاری و سازمانی مهمی بود. یکی از این تحولات، تأسیس اتحادیه جهانی علمای مقاومت اسلامی بود. پس از بررسی گزینه‌های مختلف، شهید نصرالله، شیخ ماهرحمود را برای ریاست این اتحادیه برگزید.

شیخ ماهرحمود در ابتدا به‌دلیل اهمیت و مسئولیت این سمت، تردید داشت؛ اما پس از دیدار با شهید نصرالله و شنیدن توضیحات ایشان، به این نتیجه رسید که پذیرش این مسئولیت، تکلیفی الهی است. این نشان از اعتماد عمیق شهید نصرالله به شیخ ماهرحمود و همچنین تأثیرگذاری شخصیت و رهبری ایشان بر دیگران دارد.

در کنار این تحولات، شهید نصرالله به تقویت ساختار داخلی حزب‌الله نیز اهتمام ویژه داشت. تأسیس شورای اجرایی و مجلس التنفیذی، از جمله اقدامات مهم ایشان در این زمینه بود. این شوراها، با ایجاد ساختاری منسجم و شفاف، به تقویت تصمیم‌گیری و اجرای بهتر برنامه‌های حزب‌الله کمک شایانی کردند.

رئیس شورای اجرایی در حزب‌الله، معمولاً فردی است که به‌دلیل توانایی‌ها و تجربیات خود، به‌عنوان جانشین دبیرکل در نظر گرفته می‌شود. علامه شهید سیدهاشم صفی‌الدین که ریاست این شورا را بر عهده داشت، یکی از گزینه‌های اصلی برای جانشینی شهید نصرالله محسوب می‌شد. قرابت فامیلی و سال‌ها همکاری نزدیک با شهید نصرالله، بر اهمیت و جایگاه وی در حزب‌الله افزوده بود.

• رهبری برجسته شهید نصرالله و ساختار پیچیده حزب‌الله

شهید سیدحسن نصرالله رحمه‌الله‌علیه با درایت و بصیرت کم‌نظیر خود، حزب‌الله لبنان را به یک سازمان منسجم و مؤثر تبدیل کرد. ایشان با ایجاد ساختارهای اداری و تشکیلاتی متنوع، به توسعه همه‌جانبه حزب‌الله پرداخت.

تأسیس بخش‌های تخصصی همچون روابط خارجی، سیاسی، فرهنگی و پاسخگویی به شبهات، نشان از نگاه جامع و آینده‌نگر شهید نصرالله دارد. ایشان با برگزاری جلسات متعدد و استفاده از نظرات کارشناسان، به طراحی و اجرای این ساختار پیچیده پرداخت. در این جلسات، شهید نصرالله با ایده‌های نوآورانه خود، به ارتقای سطح کیفی حزب‌الله کمک شایانی کرد.

تأثیرگذاری شهید فراتر از مرزهای لبنان بود. ایشان با رفتار شجاعانه و اظهارات حکیمانه خود، قلب میلیون‌ها نفر در سراسر جهان را به خود جلب کرد. در جریان جنگ ۳۳ روزه، حمایت گسترده مسیحیان لبنان از حزب‌الله، گواهی بر محبوبیت و نفوذ شهید نصرالله بود. این حمایت نشان داد که ایشان نه‌تنها یک رهبر سیاسی؛ بلکه یک شخصیت معنوی و الهام‌بخش برای بسیاری از مردم جهان است.

• اعلام خبر شهادت و واکنش بی‌سابقه مردم

روز شنبه، ساعت ۲ بعدازظهر به‌وقت بیروت، شبکه‌های تلویزیونی «المیادین» و پس از آن «المنار» خبر شهادت علامه سیدحسن نصرالله را به مردم اعلام کردند. این خبر بلافاصله در فضای شهر طنین‌انداز شد و تصاویر پخش‌شده از خیابان‌های بیروت، موجی از اندوه و واکنش‌های احساسی عمیق مردم را به نمایش گذاشت. زنانی، از جمله زنان غیرمسلمان و بی‌حجاب، با چهره‌ای آشفته و اشک‌ریزان به سر و سینه می‌زدند، مردان با چشمانی اشکبار و گام‌هایی سست، گویی پشتیبان و پدر معنوی خود را از دست داده‌اند، سرگردان در خیابان‌ها قدم می‌زدند و با اندوهی جانکاه می‌گفتند: «ای وای بر ما و بر وطن ما؛ وطن ما پدرش را از دست داد!»

ادامه در صفحه ۵